

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΕΞΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Μ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΜΑΡΙΝΟΥ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΥ

Μακαριώτατε!

Θεωρῶ ἐξαιρέτον δι' ἐμὲ τιμὴν ὅτι εἰς ἐμέ, ὡς πρόεδρον τῆς ᾽Ακαδημίας, ἀπόκειται σήμερον, συμφώνως πρὸς τὰ κεκανονισμένα, νὰ δεξιωθῶ ὑμᾶς ὡς νέον μέλος τῆς ᾽Ακαδημίας ᾽Αθηναίων.

Ἡ ὑμετέρα δρᾶσις ὡς ἐπιφανοῦς ἱεράρχου ἱστορικῆς καὶ ἐνδόξου μητροπόλεως, ὡς ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως καὶ ὡς ἐντεταλμένου ἀντιλήπτορος τῶν ἀφορώντων τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν πραγμάτων εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστή, ὥστε ἡ ἐμὴ συμβολὴ ἐλάχιστα θὰ εἶχεν εἰς ταῦτα νὰ προσθέσῃ, εἴαν, κατὰ τὰ εἰωθότα, δεξιούμενος ὑμᾶς σήμερον ἐν ἐπισήμῳ συνεδριάσει τῆς ᾽Ακαδημίας, προσπαθῆσω νὰ δώσω ἀμυδρὰν ἱστορικὴν τῆς ὑμετέρας κοινωνικῆς πολιτείας ἀπεικόνισιν, καταλείπων τὴν περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὑμῶν καὶ συγγραφικοῦ ἔργου ἀνάλυσιν εἰς τὸν διακεκριμένον καθηγητὴν τῆς Θεολογίας καὶ μέλος τῆς ᾽Ακαδημίας κ. Δημήτριον Μπαλαῆνον.

Τὸ θαυμαστῆς διανυγείας ὑπέρολαμπρον ἑλληνικὸν πνεῦμα, χιλιετηρίδα πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἀναλάμψαν καὶ φωτίσαν τὰς περὶ τὴν ἀνατολικὴν τῆς Μεσογείου λεκάνην χώρας, ἐγκαινιάσαν ἀπάσας τὰς ἐπιστήμας, ἰδίως δὲ τὴν φιλοσοφικὴν τῆς σκέψεως κατεύθυνσιν, συμπληρωθεῖσας ὑπὸ τῶν ὑπεριτάτης ἠθικῆς διδαχῶν τοῦ Θεανθρώπου καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς συμβολῆς τῶν μεγάλων τῆς ᾽Εκκλησίας διδασκάλων, ἀνύψωσε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ἠθικῆς καὶ ἐπιγνώσεως ἐπίπεδον, ὅπερ ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν διπλὴν ἔννοιαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐντὸς τῆς οὕτω πνευματικῶς διαμορφωθείσης εὐρύτερας Ἑλληνικῆς πατρίδος, ὅποιαν ἡ παράδοσις διέπλασεν εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς Ἑλλήνος, ἐκτενωμένης ἀπὸ Πόντου μέχρις Ἀδρίας, ὑπῆρξεν ἀπώτατή τις πολυπαθῆς ἐστία, τὴν ὅποιαν πρὸ χιλιε-

τηρίδων Μιλήσιοι Ἑλληγες ἐπόκησαν καὶ ἦτις τοὺς μυρίους τοῦ Ξενοφῶντος περιέθαλψεν καὶ ἐλλήνικωτάτην διὰ τῶν αἰῶνων τὴν παράδοσιν διετήρησεν, ἰδίαν δὲ ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ δύο καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδας συνεκρότησεν καὶ ἐν ἀξιοθανμάσῳ συγκρασµῶ τὴν ἐλληνικὴν καὶ χριστιανικὴν τοῦ πνεύματος κατεύθυνσιν μέχρις ἐσχάτων ἐκαλλιέργησεν.

Ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ταύτῃ γωνίᾳ τῆς εὐρύτερας πνευματικῆς ἐλληνικῆς πατρίδος, ὅπου ὁ Ἑλληνισµὸς τοῦ Πόντου, ἀκραφνῆς καὶ ἀκµαῖος, ἐνεργὸς καὶ δραστήριος, ἀκαπατόνητος καὶ ἀκατάβλητος, πατροπαράδοτος ἀφωσιωµένος εἰς τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰ γράµµατα καὶ εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντος, διὰ μέσου τῶν αἰῶνων διετηρηθῆτη, ἐκλήθη νὰ δράσῃ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγωνίαν νὰ παραστῇ καὶ καθοδηγήσῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ καὶ ἀνυψώσῃ αὐτὸν διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ συμβολῆς ὁ ἐπιφανῆς ἱεράρχης, τὸν ὅποιον σήμερον ἔχοµεν τὴν τιμὴν νὰ δεξιωθῶµεν ὡς ἐπίλεκτον μέλος τῆς ἡμετέρας Ἀκαδηµίας.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρῦσανθος, ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1881, ἐν Κομοτινῇ τῆς Θράκης, καὶ ἐφοίτησεν τὸ πρῶτον εἰς τὰς σχολὰς τῆς πατρίδος, μετὰ δέ, ἐπὶ δύο ἔτη, εἰς τὸ ἡμιγυµνάσιον Ξάνθης. Τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν ἀπέκτησεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ὅπου ἐφοίτησεν ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1903 καὶ ὄθεν ἀπεφοίτησεν ἀριστεύσας. Χειροτονηθεὶς διάκονος, διορίσθη ἀρχιδιάκονος τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, ὅπου συγχρόνως ἀνέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ Τραπεζοῦντος. Μετὰ τετραετὴ ἐκεῖ διακονίαν (ἀπὸ τοῦ 1903 - 1907) μετέβη χάριν εὐρύτερων θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν σπουδῶν εἰς τὰ πανεπιστήµια Λευκίας καὶ Λωζάννης, ὅπου παρέµεινεν ἐπὶ τετραετίαν. Ἐν ἔτει 1911 μετακλήθεις ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Ἰωακείµ τοῦ Γ' ἐπανέκαµψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου διορίσθη ἀρχιεπιφύλαξ τοῦ οἰκουµενικοῦ πατριαρχείου καὶ διευθυντὴς καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ ἐπισήµου τῶν πατριαρχείων ὄργανου: «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια.» Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ἐδημοσίευσεν περισπούδαστα ἄρθρα καὶ μελέτας ἐξ ὧν ἐµφαίνεται ἡ εὐρεῖα τοῦ συγγραφέως µάθησις καὶ ἡ βαθεῖα αὐτοῦ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1913, αἰτήσῃ κλήρου καὶ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος, ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ οἰκουµενικοῦ πατριαρχείου μητροπολίτης Τραπεζοῦντος καὶ ἐπανέκαµψε μετὰ ἐξαετῆ ἀπουσίαν εἰς τὴν προσφιλεῖ τραπεζοντιανὴν χώραν, ἀλλ' οὐχὶ πλέον ὅπως ἐν ἡρεμίᾳ θρησκευτικῶς καθοδηγήσῃ καὶ πνευματικῶς προαγάγῃ τὸ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευόµενον καὶ προσφιλεῖς αὐτῷ ποίµνιον, καθὼς βεβαίως, ἐπανερχόµενος, ὠνειροπόλει καὶ ἠλπίζεν, ἀλλ' ἵνα παραστῇ µάρτυς καὶ συναγωνισθῇ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ ἀπέλιδα ἀγῶνα, καθ' ὃν ἀνε-

δείχθη ὁ ἀντάξιός αὐτοῦ παρασιτίας καὶ ὀδηγὸς καὶ ἐμφυχωτής, συντελών οὕτω ὅπως ἐπιδείξῃ ὁ τοῦ Πόντου Ἑλληνισμὸς διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ ὑπέροχα ἀγκραιφνῆ ἑλληνικά καὶ ὄντως χριστιανικά αὐτοῦ προτερήματα ἅτινα κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην τελευταίαν περίοδον ὑπερόχως διέλαμψαν.

Ἡ μελέτη τοῦ περισπουδάστου ἔργου: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Τραπεζοῦντος» διαπιστοῖ μετὰ πόσης ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ὁ τῆς τραπεζουντίας χώρας Ἑλληνισμὸς ἀπέβλεπεν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχῆς τῶν δεινοπαθειῶν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ παγκοσμίου πολέμου, εἰς τὸν μόλις πρὸ ἔτους ἀναλαβόντα τὰ ἡνία μητροπολίτην αὐτοῦ καὶ μετὰ ποίας προθυμίας καὶ αὐταπαρνήσεως καὶ ἐθελουθυσίας ἐξετέλουν λαὸς καὶ προὔχοντες τὰς συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις καὶ ἐντολὰς αὐτοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία Τραπεζοῦντος, διατηροῦσα ἀκμαίαν τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ διεπομένη ἀπὸ ἀνώτερα ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα, συνέστησεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, πρὸς προαγωγὴν τῆς μαθήσεως, τὸν φιλεκπαιδευτικὸν σύλλογον ὁ «Ξενοφῶν», ὅστις διετήρει πλεῖστα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, (δύο γυμνάσια, παρθεναγωγεῖον, ἐμπορικὴν σχολήν). Πλεῖστα δὲ ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον σχολεῖα εἰς τρόπον, ὥστε ἐκκλησία καὶ σχολεῖον νὰ θεωρῶνται καὶ εἰς τὸ ἀπώτατον χωρίον ὡς «ὄργανικὴ ἀνάγκη». Διετήρει πρὸς τούτοις ἡ κοινότης πλεῖστα εὐαγῆ ἰδρύματα καὶ ἤσκει εἰς εὐρυτάτην κλίμακα κοινωνικὴν πρόνοιαν διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 1830 συσταθείσης φιλοπτώχου ἀδελφότητος ἡ «Μέριμνα». Οὕτως παιδεία καὶ εὐποία ἀπετέλουν διὰ πάντα τραπεζοῦντιον «νόμον ζωῆς».

Ἡ ἐκρηξίς τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς διαμάχης μεταξὺ τῶν λαῶν μέχρι καὶ τῶν ἔσχατιῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς μετέβαλε τὴν τραπεζουντίαν χώραν εἰς κεντρικὴν περιοχὴν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καί, ὅπερ τὸ δεινότερον, παρέδωκεν αὐτὴν ἐκδιετο εἰς τὴν ἐπέλασιν ἀτάκτων σιφῶν. Ταῦτα ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν φιλόπτωχον ἀδελφότητα, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ προϋσταμένου ταύτης ἀρχιερέως, ν' ἀναπτύξῃ ἔργον ἀπαραμίλλου κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἐξόχου φιλανθρώπου δράσεως, ἀπέναντι παντὸς δεινοπαθοῦντος, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκευματος.

Οὕτω περιέθαλψεν αὕτη δεκάδας χιλιάδων προσφύγων, τόσον Ἑλλήνων ὅσον πρὸ παντὸς Ἀρμενίωνς καὶ Μουσουλμάνους, ἅπαντας ἐξ ἴσου, μετ' ἀμερολήπτου στοργῆς, καὶ διεχειρίσθη μετ' αὐστηρᾶς ἐντιμότητος καὶ παραδειγματικῆς ἀκριβείας ἑκατοντάδας χιλιάδων λιρῶν, ἐκ τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ποντίων προερχομένων, καὶ βραδύτερον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων κατάληψιν τοῦ Πόντου, ἑκατοντάδας χιλιάδων ρουβλίων, ἐκ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως παρεχομένων.

Οὕτω, ὅτε, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1918, ἀποχωρησάντων τῶν Ρώσων ἐπανήλ-

θεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπαλινόστησαν γυμνοὶ καὶ ἐξηντημένοι μουσουλμανικοὶ πληθυσμοί, ἡ ἐπιτροπὴ προσφύγων τῆς φιλοπτώχου ἀδελφότητος, καίτοι οἰκονομικῶς πλέον δυσπραγοῦσα, παρέσχεν εἰς χιλιάδας τούτων πᾶσαν δυνατὴν περίθαλψιν. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν, κατὰ τὸ 1920, προσῆλθεν ἀμερικανικὴ φιλόπτωχος ἀποστολή, εἰς τὴν ἄνω ἐπιτροπὴν ἐνεπιστεύθη πᾶσαν περίθαλψιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐξ ἴσου Ἑλλήνων, Μουσουλμάνων καὶ Ἀρμενίων.

Ἄλλὰ ποία ὑπῆρξεν ἡ τοῦ ἱεράρχου πολιτικὴ περὶοία καὶ ἐθνικὴ ἀντίληψις, συγχρόνως δὲ καὶ εὐτολμία καὶ ἀποφασιστικότης, μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ καθοδήγησιν τῆς ἐκκλησίας, ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν Τούρκων καὶ τῇ καταλήψει τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ ρωσικῶν στρατευμάτων, σύστασις τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως τῶν Νέων ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐν Ριζαίῳ. Αὕτη ὄχι μόνον τὸ ἔργον τῆς κοινωνικῆς προνοίας πολλαχῶς καὶ ἐνεργῶς ἐνίσχυσεν, ἀλλὰ βραδύτερον, κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων, εἰς δεινὰς καὶ ἐπικινδύνους στιγμὰς, καὶ τὴν πόλιν, διὰ τῆς φρουρήσεως τοῦ Μιθρίου βουνοῦ ἀπὸ ἐπιδρομὰς ἀτάκτων σιφῶν, διεφύλαξε καὶ τοὺς χωρικοὺς τῆς ὑπαίθρου, ἀκόμη καὶ λίαν ἀπομακρυσμένων χωρίων, διὰ τῆς ὑπ' αὐτῆς παρεχομένης ἐνισχύσεως καὶ ἐνθαρρύνσεως ἀποτελεσματικῶς συνέδραμε πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐπιθέσεως ἐκείνων. Οὕτω διὰ τῆς ἡρωϊκῆς τοῦ ὄλου πληθυσμοῦ ἀμύνης καὶ ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς τραπεζουντίας χώρας ἐσώθη καὶ οἱ λοιποὶ ἀλλόφυλοι πληθυσμοὶ ἀπὸ παντοῦτα δεινὰ διεφυλάχθησαν.

Ποίαν δὲ ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱεράρχου ἡ τοιαύτη ἐθνικὴ ὑπέροχος δραῖσις τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως τῶν Νέων εὗρίσκει, ἐκθέτει ὁ ἴδιος εἰς τὸ προαναφερθὲν σύγγραμμα διὰ τῆς ἐξῆς περιγραφῆς:

«Ἦτο αὕτη πνευματικὴ ἀριστοκρατία ἔργον ἔχουσα τὴν ἐκ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, μὲ βάσιν τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ποντιακῆς γῆς καὶ τοῦ Ποντίου Ἑλληνοῦ καὶ τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τοῦ τόπου. Εἶχον οἱ νέοι ὅλην τὴν πίστιν ἀλκίμου νεότητος καὶ τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναϊότητα ἅτινα ἐμπνέει ἡ πίστις. Ἦσαν οἱ ἔφηβοι ὄλοι φῶς, χαρὰ, ὄρμη, ἀγάπη, θρησκεία: ἐφοίτων τακτικῶς εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ τελουμένην θεϊαν λειτουργίαν μὲ τοὺς Ἀγιογραφοῦσας πρωτοψάλτας τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ λαμπαδαρίους καὶ καλλιφώνους κανονάρχας, ἦτις ἦτο ἡ ἀληθινὴ ἐλληνικὴ θεία λατρεία, ἡλιόλουστος, λαμπρόχρωμος, φαιδρά, πανηγυρικὴ, ἐπίσημος, ιδιότητες τὰς ὁποίας μόνον ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἔχομεν εἰς τὴν θεϊαν ἡμῶν λατρείαν.» (Σελίς 749).

Ἡ οὕτω ἐκδηλουμένη περὶοία καὶ ἐπιβολὴ τοῦ ἱεράρχου, δικαία καὶ ἀμερόληπτος πρὸς ὅλους καὶ δι' ὅλους ἐξ ἴσου φροντίζουσα καὶ κοπιομένη, ἀπέσπα τὴν ἄπειρον ἐκτίμησιν καὶ τὸν ἀπεριόριστον σεβασμὸν ὄλων τῶν συνοικούντων λαῶν, Ἑλλήνων, Μουσουλμάνων καὶ Ἀρμενίων, πρὸς οὓς ἐπεξέτεινεν ἀμέριστον τὴν χρι-

σιανικήν αὐτοῦ στοργήν καὶ ἀγάπην. Τὰς ἀρετὰς ταύτας καὶ αἱ ἐπίσημοι τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀναγνωρίζουσαι, διεπνέοντο ὑπὸ ἀρίστων καὶ εἰλικρινῶν πρὸς τὸν ἱεράρχην αἰσθημάτων, ἅτινα οὗτος ἐγνώριζεν ἐκάστοτε νὰ χρησιμοποίῃ ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, δυνάμενος οὕτω πολλαχῶς νὰ προλαμβάνῃ ἢ ἐλαφρύνῃ ἐπι-
κείμενα δεινά.

Ποίαν ὅμως ἀπεδείκνυνεν αὐταπάρησιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόλυτον πεποιθήσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιβολὴν ἐπὶ παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, ὅταν, ἀρξαμένου τοῦ μεγάλου πολέμου, ὁ μητροπολίτης ἀνελάμβανεν ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προσωπικήν εὐθύνην νὰ ἐγγυηθῇ τὴν νομιμοφροσύνην τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν ἀπέναντι τοῦ πανισχύρου βαλῆ Τζεμάλ - Ἀζμὴ βέη, ἵνα οὕτω ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένους σχετικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀνοχήν! Δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς τὴν ἣν εἶχεν ἀκλόνητον πεποίθησιν ἐπὶ τὴν νομιμοφροσύνην τοῦ ποιμνίου του, ἀλλ' ὠργάνωσεν ἐπὶ πλέον σύστημα πληροφοριῶν καὶ συνεννοήσεων μετὰ τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ μετ' ἀπωτέρω κειμένων ἀκόμη ἐπαρχιῶν, ἵνα κρατῶν στερεῶς εἰς χεῖρας τὰ ἡνία ἐπιτύχῃ πλήρως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Οὕτω ἐνεργῶν καὶ ἐμπράκτως ἀποδεικνύων τὴν νομιμόφρονα αὐτοῦ στάσιν πλεῖστα ἠδυνήθη ὑπὲρ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ νὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἐξαίρεσῃ τῆς ἐπιστρατευσεως ἅπαντας τοὺς εἰς τοὺς ναοὺς ὑπηρετοῦντας ἐπιτρόπους, ψάλτας, νεωκόρους, καὶ τοὺς τῶν σχολείων διδασκάλους ἀκόμη, θεωρηθέντας καὶ τούτους ὡς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διακονοῦντας καὶ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν ναῶν καὶ σχολείων νὰ ἀναστείλῃ καὶ ματαιώσῃ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἐξορίαν τριακοσίων περίπου Ποντίων Ἑλλήνων ἐγγεγραμμένων ὡς Ρώσων ὑπηκόων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάταξιν ἐπιστρατευομένων χριστιανῶν εἰς ἐργατικά συνεργεῖα τοῦ στρατοῦ, ὅτε δέ, κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων ἐκ Τραπεζοῦντος, τὰ ἐργατικά ταῦτα χριστιανικά τάγματα ἔλαβον διαταγὴν ν' ἀκολουθήσωσι τὸ στράτευμα, φερόμενα οὕτως εἰς βεβαίαν καταστροφὴν, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ μητροπολίτου ἐπετεύχθη, ὅπως ἡ διαταγὴ ἀνασταλῇ καὶ οἱ ἄνδρες ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι ἀποδιδόμενοι πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ἀπομεμακρυσμένοι κωμοπόλεις, ὡς ἡ Σάντα καὶ ἄλλαι, τὰ πάνδεινα ὑποφέρουσαι ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν ἀτάκτων σιφῶν, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλείσης νομιμόφρονος τουρκικῆς χωροφυλακῆς καὶ πολλῶν ἀπηλλάγησαν οὕτω δεινῶν. Ὅτε δὲ εἰς τὴν περιφέρειαν Ριζαίου, ἀποχωροῦντος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1916, διετάχθησαν ἅπαντες οἱ ἄρρενες ἀπὸ ἡλικίας 15 μέχρις 70 ἐτῶν ν' ἀκολουθήσωσι τὸ στράτευμα, ὁ μητροπολίτης θεωρήσας τοῦτο ὡς ἀπαρχὴν γενικοῦ ἐκτοπισμοῦ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ἐπενέβη δραστηρίως παρὰ τῶ βαλῆ καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀπελευθέρωσιν τούτων καὶ τὴν παραμονὴν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν.

Τὰ αὐτὰ ὑπὸ ἀγριωτέραν μορφήν ἐτελοῦντο κατὰ Μάρτιον τοῦ 1916 καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας (Ἀργυρουπόλεως κ. ἄ.) τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας· καὶ ἐνταῦθα δὲ κατεστάλη πᾶσα βιαιοπραγία τῇ ἐπεμβάσει τοῦ μητροπολίτου, ὅπερ ἐπιβεβαιῶν ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Χαλδίας ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν μητροπολίτην ἀναγράφει ἐπὶ λέξει «ὄτι ἐξέλιπε πᾶς φόβος σφαγῆς ἢ ἀπελάσεως καὶ οἱ ὁμογενεῖς ἀναθαρρήσαντες αἰνοῦσι καὶ εὐλογοῦσιν ὑμᾶς καὶ ἐκφράζουσι δι' ἡμῶν τὴν ἄπειρον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην» (σελὶς 754).

Ἦν δὲ μόνον τοὺς Ἑλληνας χριστιανούς, καθ' ὃ ἴδια αὐτῆς τέκνα, ἐν παντὶ ἡ μητρόπολις ἐπροστάτευσεν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἐπέδειξε φροντίδα καὶ μέριμναν καὶ ὑπερανθρώπως εἰργάσθη ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων, περιθάλασσα χιλιάδας τούτων καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ρωσικῆς κατοχῆς. Συλλέξασα δὲ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν πολυάριθμα παιδία καὶ ἄρμενίας παρθένους περιέθαλψεν εἰς ἴδιον ὄρφανοτροφεῖον τεθὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐπίβλεψιν τῆς ἀδελφότητος κυριῶν «Μέριμνα». Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πάσης ὑπονοίας προσηλυτισμοῦ, δὲν ἐπετράπη οὐδὲ νὰ ἐκκλησιάζονται ταῦτα εἰς ὀρθοδόξους ναούς, ἀλλ' ἐξητήθη παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων Ζαβὲν ἢ εἰς Τραπεζοῦντα ἀποστολὴ ἄρμενίου κληρικοῦ, τόσον διὰ τὰς θρησκευτικὰς τῶν Ἀρμενίων ἀνάγκας, ὅσον καὶ ὅπως ἀναλάβῃ οὗτος τὴν προεδρίαν τῆς μικρᾶς τῶν Ἀρμενίων κοινότητος, ὡς καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἄρμενικῶν κτημάτων, ἅτινα τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ μητροπολίτου εἶχον ἐπιστραφῆ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ τὰ ὁποῖα προσωρινῶς διεχειρίζετο ἴδια ἐξ Ἑλλήνων ἐπιτροπῆ, διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου τῶν Ἀρμενίων. Διὰ πάντα ταῦτα ἐνθέρμος ἐπακολούθη τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων ἐπιστολῇ ἐκφράζοντος τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον εὐγνωμοσύνην.

Ἄλλ' ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἀνεξηθηροσκεία ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Τραπεζοῦντι καθολικῶν μοναχῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ τάγμα τῶν Καπουτσίνων, τῶν ὁποίων ἡ μονὴ ἐν ἔτει 1918 ἐπρόκειτο κατὰ διαταγὴν τῆς γενικῆς διοικήσεως νὰ ἐπιταχθῆ. Ὁ μητροπολίτης, τῇ παρακλήσει αὐτοῦ τοῦ προστατεύοντος τοὺς καθολικὸς αὐστριακοῦ προξένου, ἐπεμβαίνει παρὰ τῶν βαλῆ καὶ τῇ ὑποδείξει τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τοῦ ἰδρύματος ἐπιτυγχάνει ν' ἀπαλλαγῆ ἡ μονὴ τῆς ἐπιτάξεως καὶ ἐξασφαλισθῆ ἡ κανονικὴ αὐτῆς λειτουργία.

Ὅπως δὲ ἐξαίρετον φιλόανθρωπον μέριμναν ἐξεδήλωσεν ὁ μητροπολίτης διὰ τοὺς κατὰ καιροὺς δεινοπαθήσαντας μουσουλμανικοὺς πληθυσμούς, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ρωσικὴν κατοχὴν, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1916 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1918, τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευσεν καὶ περιέθαλψεν ὡς ἴδια τέκνα.

Πεπεισμένος περὶ τῆς νομιμοφροσύνης καὶ ἀναγνωρίζων τὴν πολιτικὴν δεξιό-

τητα καὶ εὐθυγκροσίαν τοῦ ἱεράρχου, ἀπερχόμενος ὁ βαλῆς Τραπεζοῦντος Τζεμάλ Ἀζμὴ βέης μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἅμα τῇ προσεγγίσει τῶν Ρώσων, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 3/16 Ἀπριλίου 1916, κατέλιπεν ἐπίσημον ἔγγραφο, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγκαθίστατο προσωρινὴ κυβέρνησις τοῦ βιλαετίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου, συμπραττόντων τριῶν ἐτέρων προκρίτων Ἑλλήνων, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας καὶ ὁ διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς μέχρι προσεγγίσεως τῶν Ρώσων θὰ συμμετεῖχον. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ἐνεπιστεύετο τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἡρεμίαν τοῦ τόπου καὶ ἰδίως τοῦ μουσουλμανικοῦ λαοῦ.

Μετὰ πόσης δὲ συγκινήσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας θὰ ἠκροᾶτο ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Βαΐων, τῶν λόγων τοῦ ἀποχωροῦντος γενικοῦ διοικητοῦ, περιστοιχιζομένου ὑπὸ τῶν λοιπῶν Τούρκων ἐπισήμων, ἐν τῇ ἰδίᾳ τούτου ἐξοχικῇ οἰκίᾳ ἐν Κρονουερίῳ, δι' ὧν, ἐν εἴδει διαθήκης, μετὰ πέντε περίπου ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος αἰῶνας, παρεδίδετο πάλιν ἡ διακυβέρνησις τῆς τραπεζουντίας χώρας εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτίθεντο, ὑπὸ τῶν ἐπισήμων τουρκικῶν ἀρχῶν οἱ μουσουλμανικοὶ τῆς χώρας πληθυσμοὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ μέριμναν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι οὕτω ἐξησφάλιζον καὶ ἐμερίμωνον περὶ αὐτῶν κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον. Τοῦτο μαρτυροῦσι καὶ οἱ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην διαμειφθέντες λόγοι, οἵτινες ἦσαν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἢ ἐπισημοτέρᾳ ἀναγνώρισις τῆς χριστιανικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς δράσεως τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος.

Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις μὲ τὴν χαρακτηρίζουσιν τὸν ἱεράρχην δραστηριότητα καὶ προορατικότητα, ἐπιλαμβάνεται ἀμέσως τῶν καθηκόντων αὐτῆς καὶ τὴν ἰδίαν νύκτα ἐγκαθίσταται πολιτοφυλακὴ ἐξ Ἑλλήνων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τάξεως ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ. Συγχρόνως δι' ἐγκαίρου ἐνεργείας πρὸς τὸν διευθύνοντα τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις Τούρκον στρατηγὸν Χαμιτῆ βέην ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀποσοβηθῆ ἢ διὰ τῆς πόλεως διέλευσις τῶν ἀτάκτων σιφῶν τῶν παρακολουθούτων τὸ ὑποχωροῦν στράτευμα καὶ ἀποτρέπονται οὕτω ἀνεπανόρθωτα δεινά. Τὴν αὐτὴν δὲ ἐπιδεικνύουσιν ἐμπιστοσύνην καὶ οἱ Ρῶσοι στρατηγοί, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς χώρας, πρὸς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν ἀρχιερεῖα Τραπεζοῦντος ὅστις τῆς εὐνοίας ταύτης ἐπωφελοῦμενος, ὅλον αὐτοῦ τὸ κῦρος ἐχρησιμοποίησεν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ περιουσίας τῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν, εἰς μυρίους ἐκτεθειμένων κινδύνους ἀπέναντι τῶν ἐκδίκησιν διψώντων Ἀρμενίων στρατιωτῶν καὶ ἐθελοντῶν.

Παρὰ ταῦτα δὲ ὑπερνηκίσεως μυρίας δυσχερείας ἐπιτυγχάνει ὁ μητροπολίτης νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς ἐπανακάμπτοντας μουσουλμάνους πρόσφυγας εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐστίας καὶ δεκάδας χιλιάδων χωρικῶν, μὲ τὰ ἴδια αὐτῶν ἐπιπλα, ἐργαλεῖα καὶ κτήνη,

εἰς τὰ ἑαυτῶν χωρία. Ἐτέρας δεκάδας χιλιάδων προσφύγων μουσουλμάνων ἀναλαμβάνει ἢ ἐν τῇ μητροπόλει προσφυγικῇ ἐλληνικῇ ἐπιτροπῇ νὰ διαθρέψῃ ἐπὶ διετίαν ὀλόκληρον καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ρωσικῆς κατοχῆς. Αὐθορμήτως δὲ ἐξεδηλοῦτο παρ' ἅπαντος τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ ἡ βαθεῖα αὐτοῦ πρὸς τὸν ἱεράρχην εὐγνωμοσύνη, ἀποκρυσταλλωθεῖσα εἰς λαϊκὸν ἄσμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο σύγκρισις τῆς ἀνέτου ζωῆς καὶ ἐξησφαλισμένης ἡρεμίας τοῦ παραμείναντος ἐν τῇ χώρᾳ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ, ἀπέναντι τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ὄσων, ὡς πρόσφυγες, παρηκολούθησαν τὸ ὑποχωροῦν στράτευμα. Ἐξυμνοῦν δὲ τὸ ἄσμα τὸν μητροπολίτην, λέγει ὅτι εἰς αὐτὸν ἡ πατρις παρεδόθη ὡς παρακαταθήκη. Τὸ ἄσμα τοῦτο ἀπέκτησεν ἀληθῆ λαϊκὸν χαρακτῆρα ψαλλόμενον ὑπὸ παντὸς τοῦ πληθυσμοῦ ἀδιακρίτως, μουσουλμανικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ, καὶ πιθανῶς διατηρεῖ αὐτὸ ἡ λαϊκὴ μοῦσα μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὴν διετῆ τῶν Ρώσων ἐν τῇ χώρᾳ παραμονήν, διὰ παντοίων προσπαθειῶν ἐπεδιώκετο ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, ὅπως ἡ χώρα συνταχθῇ εἰς ἴδιον αὐτόνομον κράτος, ὑπὸ Μουσουλμάνων καὶ Ἑλλήνων συνδιοικούμενον. Συνεστήθη πρὸς τοῦτο αὐτόνομος δημαρχία Τραπεζοῦντος ὑπὸ ἔγκριτον Ἑλληνα πολίτην, ἰδρύνθησαν μεικτὰ πολιτικὰ δικαστήρια δικάζοντα κατὰ τὰ τοῦ τόπου ἔθιμα, τοπικὴ ἐθνοφρουρὰ ὠρίσθη ὅπως διαφυλάττῃ τὴν χώραν καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἔνυχον καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1916 εἰς Τραπεζοῦντα ἀφιχθέντος Ρώσου ἀρχιστρατήγου μεγάλου δονκὸς Νικολάου Νικολαίεβιτς.

Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐκτίμησις τῆς συνέσεως καὶ διπλωματικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀρχιερέως, ὥστε εἰς αὐτὸν ἀνέθεσεν οὗτος ἐμπιστευτικὴν ἐντολήν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Τούρκων, τὴν ὁποίαν ὁμως ἀνέκοψεν ἡ ἐπακολουθήσασα ρωσικὴ ἐπανάστασις.

Οὐδὲ ἀπηξίωσεν ὁ ἱεράρχης μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ρωσικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τὴν σύστασιν διευθυντηρίου σοβιέτ ἐκ ρώσων στρατιωτῶν καὶ ἐργατῶν, προσκληθεὶς, νὰ παρακαθήσῃ μετὰ τούτων, — ὁ ἀρχιερεὺς Τραπεζοῦντος, — ἵνα διαρωτίξῃ τὸ συμβούλιον καὶ κατευθύνῃ τὰς βουλὰς αὐτοῦ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χώρας καὶ διάσωσιν τοῦ λαοῦ.

Παραλύσαντος ὁμως, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν σοβιέτ, τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1917 νὰ ἐμφανίζονται ἐκ νέου ἄτακτα σίφη τσετέδων, ὁπότε, ὡς ἄνω ἐλέχθη, ἐπενέβη σωτήριος ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως τῶν Νέων, ἥτις ἐνισχύουσα καὶ ἐμψυχοῦσα τοὺς χωρικοὺς προελάμβανεν καταπιέσεις καὶ καταστροφάς. Ἐκ τούτου ὁμως προέκυπτεν ἄμεσος κίνδυνος γενικεύσεως τῆς μεταξὺ

Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων συγκρούσεως καὶ ἀλλήλοσπαραγμοῦ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἐγκαίρως προβλέπων προέλαβεν ὁ μητροπολίτης διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς τὸν Τοῦρκον ἀρχιστρατήγον Βεχῆπ πασῶν ἐμπίστου καὶ θαρραλέου προκρίτου Ἑλληνας, ὅστις ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ δι' ἀπροσίτων σχεδὸν ὁρέων, παρὰ τὸν κίνδυνον δὲ τῶν τσετέδων, κατώρθωσε νὰ συναντήσῃ τὸν ἀρχιστρατήγον μετὰ πέντε ἡμερῶν δεινοπαθήματα.

Λίαν συγκινητικὴ εἶναι ἡ εἰς ἄμεμπτον καθαρεύουσαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένη καὶ ἐλληνιστὶ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Βεχῆπ πασῶ πρὸς τὸν μητροπολίτην ἐπιστολὴ ἔχουσα ἐπὶ λέξει:

«Σεβασμιώτατε! Εἶναι ἡμῶν τελείως ἀλησμόνητος ἡ ὅλη πατρικὴ καὶ πρόφρων μέριμνα καὶ προστασία τῆς Υ. Σ. ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανικοῦ στοιχείου κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καὶ εἴσοδον τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων εἰς Τραπεζοῦντα. Δὲν διαφεύγει ἡμᾶς ποσῶς ὅτι πρὸ παντός, κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν μετὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς εἰσόδου τῶν ἐχθρικῶν, ἡ ἀποσόβησις παντός ἐκτρόπου καὶ ἡ πλήρης ἐξασφάλισις τοῦ ὀθωμανικοῦ στοιχείου ὀφείλεται εἰς τὴν σοφὴν καὶ λελογισμένην πολιτείαν τῆς Ἑμετέρας Σεβασμιότητος. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἐχθροῦ μέχρι σήμερον ἡ πολιτεία Ἑμῶν, ὀδηγούμενη ὑπὸ σοφῆς περὶ τὸ κυβερνᾶν τέχνης καὶ δὴ ἐν χαλεπαῖς περιστάσεσι, προσελκύει τὸν θαυμασμόν ἡμᾶ καὶ τὰς διαπύρους ἡμῶν εὐχαριστίας. . . Σᾶς παρακαλῶ Σεβασμιώτατε, καὶ εἶμαι περὶ τούτου ἀκραδάντως πεπεισμένος, τὴν αὐτὴν ἐγνωσμένην Ἑμῶν σύνεσιν καὶ λελογισμένην πολιτείαν νὰ ἐπιδείξετε καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, καθ' ἣν, ἀποχωρούντων τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων προσεχῶς, πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν ἡμετέρων, ἐνδέχεται νὰ δημιουργηθῇ κατάστασις ἐκρηκτικῆς ἐμβάλλουσα εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων. Τὸ ἔργον σας, ὅπερ ὁμολογῶ ὅτι θαυμάζω, τελειοῦται ὄντως ἐν τῇ ἀποσοβήσει παντός κινδύνου κατὰ τὸ μεσοδιάστημα τοῦτο. Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτελέσει τὴν κορωνίδα τοῦ ἔργου Σας. . . Ἐπὶ τούτοις ἐκφράζων ἅπαξ ἔτι τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν τὰς διαπύρους, διατελῶ. . .

Ὁ διοικητὴς τῆς III ὀθωμανικῆς στρατιᾶς

Βεχῆπ πασᾶς»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην προσεκόμισεν ἐμπιστος τοῦ ἀρχιστρατήγου ἀνώτερος Τοῦρκος ἀξιωματικός, ὅστις ἐφιλοξενήθη ἐν τῇ μητροπόλει, καὶ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ὁποίου κατεστάλη πᾶσα δρᾶσις τῶν ἀτάκτων καὶ ἀποκατέστη ἡρεμία καὶ ἀσφάλεια εἰς τὴν χώραν. Ἰνα δὲ δοθῇ τέρας εἰς τὴν κρατοῦσαν ἀναρχίαν, εἰσηγούμενου τοῦ ἀρχιερέως, ἀπεδέχθη τὸ συμβούλιον τῶν σοβιέτ, ὅπως ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀποχωρήσῃ τῆς χώρας καὶ ἐγκατασταθῶσιν ὑπεύθυνοι τουρκικαὶ ἀρχαί. Οὕτω ἐξησφα-

λίσθη κατά τὴν δεινὴν μεταβατικὴν περίοδον ἢ τάξις καὶ προελήφθησαν βιαιοπραγίαι καὶ καταστροφαὶ διὰ τὰ ὅποια ὄχι μόνον ὁ ἀρχιστράτηγος ὅλως ἰδιαίτερον ἐξεδήλωσε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀλληλοδιαδόχως τὴν πόλιν ἐπισκεφθέντες ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ἐμβέρ πασᾶς καὶ ὁ τῶν Ναυτικῶν Τζεμάλ πασᾶς.

Καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν δὲ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὡς μὴ δυναμένων οἰκονομικῶς νὰ ἐπαρκέσωσιν, ἐξηκολούθησεν ἡ ἐν τῇ μητροπόλει λειτουργοῦσα ἐπιτροπὴ προσφύγων νὰ φροντίζη καὶ μερικινᾶ διὰ τοὺς ἐπανακάμπτοντας ἐξηνητλημένους καὶ λιμώττοντας Τούρκους πρόσφυγας καὶ ὡς σκιάς περιφερομένους Μουσουλμάνους προσφυγόπαιδας.

Οὕτω συνεσφίγχθησαν μετὰ τοῦ νέου βαλῆ αἱ παλαιαὶ καλαὶ σχέσεις εἰς ἁρμονικὴν συνεργασίαν, καθ' ἣν ὁ μητροπολίτης συνεχίζει τὰς περὶ συνεργασίας τῶν δύο λαῶν προσπάθειάς πρὸς προαγωγὴν τῆς κοινῆς πατρίδος.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1919 ἀπεστάλη ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος εἰς Παρισίους, Λονδίνον καὶ Σὰν Ρέμο ὅπου ἐνθέρμως εἰργάσθη παρὰ τῇ Συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν δικαίων τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ καὶ ἐπέδωσε σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπόμνημα ἐξαιρετοῦ διπλωματικῆς βαρῦτητος, δι' ὃ περιεγράψως ἐπιστοποιεῖτο ἡ ἑλληνικότης τοῦ Πόντου ἀλλὰ καὶ ἡ σύμπτωσις καὶ ἡ πρόθυμος συνεργασία τοῦ ἐν αὐτῷ βιοῦντος ἑλληνικοῦ καὶ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ, ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν συνειργάσθη ὁ μητροπολίτης καὶ περαιτέρω μετὰ προϋχόντων Τούρκων, ἰδίως Ποντίων, τῶν ὁποίων πάντοτε εὐμενῆ εὔρεν πρὸς τοῦτο τὴν διάθεσιν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1919, ἅμα ὡς εἰς Τραπεζοῦντα ἐπιστρέψας, ἐπεσκέφθη ὁ μητροπολίτης τὴν Τυφλίδα τοῦ Κανκάσου καὶ τὸ Ἐριβὰν τῆς Ἀρμενίας, ὑπὸ τῶν αὐτῶν διαπνεόμενος ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, καὶ συνῆψεν μετὰ τῆς τότε ἁρμενικῆς κυβερνήσεως σύμφωνον περὶ Ποντοαρμενικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐν Τυφλίδι εἰργάσθη, ἐντολῇ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, πρὸς ἐδραίωσιν τῆς ἐπανιδρυθείσης αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας.

Τοιαύτη ἡ ἐθνικὴ καὶ χριστιανικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ ἐν Πόντῳ δραῖσις τοῦ διακεκριμένου ἱεράρχου, χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἀκραιφνῆ ἑλληνικὰ ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ χριστιανικὰ αἰσθήματα, καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ συνεννόησιν καὶ συμβίωσιν καὶ ἀλληλοβοήθειαν ἀλλοφύλων μὲν ἄλλ' ἀπὸ αἰῶνων συζώντων λαῶν, οὔτινες, ὡς ὀρθῶς ὁ μητροπολίτης διέβλεπεν, ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ τὸ συναίσθημα τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ κοινὰς εἶχον τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἀλληλοσυμπληρούμενοι πρὸς ἐκπλήρωσιν τούτων. Ἀλλὰ πρὸς πλήρωσιν τοιούτων ἀνωτέρων

ἰδεωδῶν ὁ κόσμος δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπαρκῶς ἀνυψωθῆ καὶ ὕλιστικά συμφέροντα διέπουνσιν καὶ σήμερον τὰς τύχας αὐτοῦ.

Ποία ἦ μετὰ τοιαύτην πολυειῆ προσπάθειαν, εἰς τὴν ἀποτυχίαν ἐπακολουθήσασα ψυχικὴ τοῦ ἱεράρχου ὀδύνη εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται τις. Ἄλλ' ἄκαμπτος καὶ δραστήριος οὗτος ὑπερρικᾶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις ἀναλαμβάνει ἀπὸ τοῦ 1926 ὡς ἀποκρισιάρχος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου νέαν δρᾶσιν πρὸς ἐπόδωσιν τῶν τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν ἀφορῶντων ζητημάτων.

Τῷ 1926 - 1927 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου εἰς Ἀλβανίαν πρὸς διευθέτησιν τοῦ ἐκεῖ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ συνῆψε μετὰ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως σχετικὴν συμφωνίαν, ἣτις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1929 παρεβιάσθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἐστάλη ἀμέσως εἰς Βελιγράδιον καὶ Βουκουρέστιον καὶ Βαρσοβίαν, ὅπως διαφωτίσῃ τὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Πολωνίας περὶ τῆς ἐπελθούσης ἐν Ἀλβανίᾳ ἀνατροπῆς τῆς αὐτόθι κανονικῆς τάξεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Οὕτω ἀπομονωθὲν τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο ἀνικανικὸν καθεστὸς ἠναγκάσθη, ὡς καὶ ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις, νὰ ἀποταθῶσιν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου μητροπολίτην Τραπεζοῦντος καὶ νὰ μονογραφήσωσι μετ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1937 νέας συμφωνίας περὶ κανονικῆς λύσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμφωνιῶν τούτων τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον προέβη εἰς συγκρότησιν τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησίας κηρῦξαν αὐτὴν ἅμα αὐτοκέφαλον.

Τῷ 1928 ἀνέλαβεν ἀποστολὴν εἰς Ἁγιον Ὄρος πρὸς τακτοποίησιν γενικῆς φύσεως ζητημάτων. Τῷ 1930 ἀντεπροσώπευσε τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἐν τῷ συνελθόντι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Πανορθοδόξῳ Συνεδρίῳ, ὅπερ συνεζήτησε καὶ ἔθεσε τὰ ζητήματα τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ Πανορθοδόξου Προσυνόδου. Τῷ 1931 μεταβὰς εἰς Συρίαν διηυθέτησε τὸ ζήτημα τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας μετ' ἀντιπροσώπων τῶν πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ οὕτω ἀνεγνωρίσθη ὡς νόμιμος πατριάρχης Ἀντιοχείας ὑπὸ τῶν αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐντολῆς ὁ νῦν κυβερνῶν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην πατριάρχης Ἀλέξανδρος. Τῷ 1935 ἀπεστάλη εἰς Ἁγιον Ὄρος ἔνθα διηυθέτησε τὸ ζήτημα τῆς ἱεραῆς μονῆς Χιλιανδαρίου συμφώνως πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1938 ἐκλέγεται ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ἀσχολούμενος ἕκτοτε καὶ δρῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν δεξιουμένη ὑμᾶς σήμερον, Μακαριώτατε, εὐελπιστεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν συνεργασίαν ὑμῶν, τῆς ὁποίας τοσαῦτα ἐπεδειξάτε ὑπέροχα

δείγματα, και ἐκφράζει δι' ἐμοῦ τὴν χαρὰν αὐτῆς ὅτι συγκαταλέγει ὑμᾶς μεταξὺ τῶν τακτικῶν αὐτῆς μελῶν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΞΙΩΣΙΝ ΑΥΤΟΥ ΩΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΕΝ ΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 10ης ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1940
ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Ἐκ τῆς προέδρου τῆς Ἀκαδημίας ἐξέθεσεν εὐγλώττως τὰ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιμαντικῆς δράσεως τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ, μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσάνθου Φιλιππίδου. Ἦδη εἰς ἐμέ, ἐντολῇ τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου, ἐναπόκειται νὰ ὀμιλήσω διὰ τὸ συγγραφικὸν ἔργον αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς μακαριωτάτου ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1936 περισπούδαστον ὄντως σύγγραμμα, ἐξ 907 σελίδων, προὶόν μακροχρονίων μελετῶν καὶ μόχθων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος»¹, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεθυσάσθη καὶ ἀνέπτυξε πᾶν ὅ,τι πρὸς ταύτην σχετικόν. Μετ' ἐξέτασιν τῆς γεωγραφίας, τοπογραφίας, ἱστορίας, ὡς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας τοῦ Πόντου ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει εἰδικώτερον τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος, ἣτις ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρως παραδόσεως ἀνάγεται εἰς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1923 καταστροφῆς τῆς, καὶ εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον πραγματεύεται περὶ τῶν ἐν αὐτῇ μνημείων τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς τέχνης. Τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμα, ἐκ τοῦ ὁποίου καταφαίνεται ἡ ἐξαίρετος φιλοπονία, εὐρυμάθεια καὶ ὑγιῆς κρίσις τοῦ συγγραφέως, δικαίως ἐξετιμῆθη ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ κόσμου, ὡς ἡ πρώτη πλήρης μονογραφία περὶ τῆς τόσον ἀκμασάσης ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος, τῆς ὁποίας νῦν «αἱ ὁδοὶ πενθοῦσι, παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους ἐν ἑορτῇ, πᾶσαι αἱ πύλαι αὐτῆς ἠφανισμέναι, οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάζουσι καὶ αὐτὴ πικρανομένη ἐν ἑαυτῇ», ἵνα ἐπαναλάβω ρῆσιν τοῦ προφήτου Ἰερεμίου, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ μακαριώτατος περατοῖ τὴν λαμπράν του μονογραφίαν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπεβράβευσε τὸ ἔργον τοῦτο διὰ τοῦ Μαυρογενείου βραβείου ἐκ δρ. 34.000, τὰς ὁποίας ὁ μακαριώτατος, ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ του γενναιοδωρίᾳ, διέθεσεν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀπὸ τοῦ 1928 ἐκδιδομένου ὑπὸ τὴν ἐπιπτεῖαν τοῦ Ἀρχείου Πόντου ἢ δὲ θεολογικῆ σχολῆ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκτιμῆσασα δεόντως τὸ σύγγραμμα τοῦτο καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν καθόλου δρᾶσιν τοῦ ἱεράρχου, ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔργον θὰ ἤρκει νὰ τιμῆσθαι τὸν συγγραφέα του· ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μόνον. Ὁ μακαριώτατος εἶναι ἅμα καὶ συγγραφεὺς σπουδαιότητος σημασίας

¹ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου, Ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος, Ἀθήναι 1936, σελ. 782.